



# פרשת קורח

## הפרשה במבט רחב

### הרב יואב אוריאל



### רצף החטאים של גדולי העם

בלב חומש במדבר, בפרשיות בהעלותך-שלח-קורח קיים רצף של חטאים בהם נכשלים דווקא גדולי האומה. כבר בפרשת בהעלותך, בחטא המתאוננים הקב"ה המית בתבערה דווקא את גדולי העם וזקניו מחמת האחריות שלהם על החטא שפשה בעם. כן מתבאר בדברי חז"ל המובאים ברש"י (יא, א על פי אחת השיטות שהוא מביא שם) – "ותבער במ אש ה' ותאכל בקצה המחנה - בקצינים שבהם ובגדולים". ובהמשך כותב רש"י (יא) כי כל השכבה של זקני העם כלתה בחטא זה: "והזקנים הראשונים היכן היו? ... אלא באש תבערה מתו".

לחטא המתאוננים מתלווה סיבוך נוסף של ההנהגה בישראל: הקב"ה שולח את משה להאציל מרוחו על שבעים זקנים אחרים באוהל מועד, תחת אותם הזקנים שמתו בתבערה. אך אלדד ומידד, שניים מן הזקנים, הפרו את הפקודה ולא באו לאוהל מועד, כך שהם התנבאו במחנה, בתוך שאר פשוטי העם. התרגום יונתן מבאר שאלדד ומידד נמנעו מלבוא מתוך רצון שלא להיכלל בין ראשי העם. הם חפצו "לערוק מן הרבנות". ועריקה זו היתה קשה עד כדי שיהושע ביקש ממשה לכלוא את אלדד ומידד.

מיד לאחר מכן התרחש חטא אהרון ומרים מנהיגי העם, אשר דיברו על משה באופן שלא תאם את מעלתו. ואז, בפרשת שלח, התרחש חטא קשה וחמור על ידי גדולי האומה אשר נבחרו דווקא הם למשימת ריגול הארץ – "וישלח אתם משה ממדבר פארן על פי ה' כלם אנשים ראשי בני ישראל המה" (יג, ג).

אין פלא כי בסוף פרשת שלח התורה מצווה על דרך הכפרה במקרה שהסנהדרין, גדולי העם, חטאו: "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצוות האלה אשר דבר ה' אל משה..."

והיה אם מעיני העדה [בית הדין - הוריות ה, ב] נעשיתה לשגגה ועשו כל העדה פר בן בקר אחד לעלה לריח ניחוח לה' ומנחתו ונסכו כמשפט ושעיר עזים אחד לחטת".

ואם אין די בחטאים אלו, מופיע בפרשת קורח חטא נוסף שעסק במישרין בשכבה העליונה של ישראל. הפעם זהו לא רק חטא של גדולים, אלא מדובר בסיעה שבאה למרוד בהנהגה הקיימת, ולהחליפה בהנהגה חדשה: "ויקמו לפני משה ואנשים מבני ישראל חמשים ומאתים נשיאי עדה קראי מועד אנשי שם" (טז, ב). כת שלמה של גדולי האומה ערערו יחדיו על משה ואהרון, וכתוצאה מכך הם מתו לבסוף באש ה' – "ואש יצאה מאת ה' ותאכל את החמשים ומאתים איש מקריבי הקטרת" (טז, לה).

מול רצף כזה של חטאי גדולי האומה ברור כי ישנם זרמי עומק העומדים מאחורי כולם. אין אלו מקרים שונים, אלא עלינו לחפש מה המגמה הפנימית שהתחוללה באותה התקופה, מהו הזעזוע הלאומי הגדול שגרם לכל הזעזועים הללו.

### הדחת הבכורות מתפקידם

מבט על היחוס של קורח וסיעתו מספק רמז גדול למגמת העומק שהניעה אותם. התורה טורחת להדגיש כי סיעה זו באה משני שבטים מרכזיים באומה (טז, א): "ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי ודתן ואבירם בני אליאב ואון בן פלת בני ראובן". קורח נמנה עם המיוחסים בשבט לוי כבר בתחילת חומש שמות (שמות ו): "ואלה שמות בני לוי לתלדתם... ובני יצהר קרח ונפג וזכרי". יחד איתו התקבצו בני דתן, אבירם ואון בן פלת, כולם משבט ראובן בכור שבטי ישראל. ובכן, עצם ההצטרפות של לוי וראובן יחדיו מכוונת אותנו אל מוקד ההתרחשות: הרי ראובן הוא בכור השבטים, ובכך הוא אביהם של כל הבכורות בעם ישראל. והרי זמן לא רב קודם לכן ציוה ה' על מעמד לאומי של בחירת שבט לוי במקום הבכורות (פרק ח): "...והקהלת את כל עדת בני ישראל... והבדלת את הלויים מתוך בני ישראל והיו לי הלויים... ואקח את הלויים תחת

כָּל בְּכוֹר בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל...". היה זה המעמד בו הודחו בפועל בכורות עם ישראל ובני לוי נבחרו במקומם. וכמו כלל הבכורות בעם ישראל, גם שבט ראובן נדחה מן הבכורה. אמנם דחייתו היתה תהליך מתמשך שהחל בברכות יעקב (בסוף חומש בראשית). אולם התהליך הושלם בפרהסיא ובאופן סופי רק בפרשת בהעלותך עם תחילת התנועה של בני ישראל (י, יג-יד): "וַיִּסְעוּ בְּרֵאשֶׁנָּה עַל פִּי ה' בְּיַד מֹשֶׁה. וַיִּסַּע דָּגֶל מִחֲנֵה בְנֵי יְהוּדָה בְּרֵאשֶׁנָּה לְצַבְאָתָם...". יהודה הפך בפועל להיות השבט המנהיג והמוביל במקום ראובן הבכור. יש לזכור שעוד מחומש (א), במדבר ראובן נמנה ראשון בתור השבט המוביל בפועל: הוא מופיע בתור ראשון השבטים בתחילת החומש (א, ה): "וְאַלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יַעֲמְדוּ אִתְּכֶם לְרֵאוּבֵן אֶלְיָצוֹר בֶּן שְׁדִיאוֹר". כלומר נציג שבט ראובן היה ראשון נציגי השבטים שפקדו לצד משה את בני ישראל. וכך גם בפרשת שלח בשליחות המרגלים הופיע ראובן ראשון (יג, ד): "וְאַלֶּה שְׁמוֹתֵם לְמִטֵּה רֵאוּבֵן שְׁמוֹעַ בֶּן זַכּוֹר". כלומר בכורת ראובן עדיין זכתה להכרה וחשיבות והוא הוביל את השבטים. נכון הוא שיהודה כבר הופיע לפני ראובן בסדר הדגלים וכן בסדר הנשיאים אך בשניהם עדין לא היתה זו החלפה חריפה וסופית של ראובן. רק בפרשת בהעלותך כאשר החלה התנועה אל הארץ, יהודה הוביל בפועל, היתה זו הדחיה הברורה והסופית של ראובן.

אם כן, בפרק י הוגדר שבט יהודה בפרהסיא ובבירור בתור שבט ההנהגה וראובן נדחה. היה זה מעט אחרי המעמד הלאומי בו הוחלפו הבכורות כולם בלויים. ברור כי תמורות יסודיות כל כך במבנה הלאומי היו צפויות לגרום למשברים גדולים. ואכן מיד לאחר שני האירועים הגדולים הללו החל רצף הזעזועים שהתמקדו בשכבת ההנהגה של העם (בפרק יא והלאה). ובשיא של הזעזועים האלו, הגיע קורח וסיעתו והתמרדו כנגד השינוי הגדול: הם ביקשו 'להחזיר עטרה ליושנה' ולהשיב את ראובן ואת כלל הבכורות בישראל למעמדם הקודם.

## הניסיון להחזיר את הבכורות להנהגה

הרמב"ן (טז, ה) כותב שהמטרה של קורח היתה להחזיר את הבכורות לעבודה במקום הלויים: "יאמר הכתוב שיודיע השם אם הלויים הם שלו כענין שנאמר (לעיל ח יד) 'והיו לי הלויים', או עדיין הבכורות שלו כענין שנאמר (שם ג יג): 'כי לי כל בכור', שלא יחליפם בלויים, ואת הקדוש, הם הכהנים המקודשים לעבודה, כמו שנאמר

ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים (דה"י א כג יג). כי קרח כדי לאסוף עליו העם, גם על הלויים יחלוק, וירצה להחזיר העבודה כולה לבכורים. והנה כאשר נשפרו אל הבכורות נודע שלא בחר השם בעבודתם". הרמב"ן מחדש שמאיתיים וחמישיים האנשים שהצטרפו לסיעת קורח היו כולם בכורות. מלבדם קורח חיבר אליו נציגים מראובן בתור שבט הבכורה הראשי, וכולם תבעו לשוב למעמדם. ובראש עמד דוקא קורח שמצד אחד היה לוי, ומצד שני היה בכור (שמות ו, כא). לכן הוא ראה את עצמו כמי שיכול לעמוד דוקא מתוך הלויים ולומר שהמעלה ראוייה להינתן לבכורות (חזקוני טז, ב).

הואיל ומדובר היה בסיעה של בכורות שבאמת יש להם מעלה יחודית, משה היה צריך להתפלל לה' שלא ישעה לקרבנם (טו): "וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי אֵל תִּפְּן אֶל מִנְחָתָם". נמצא שחטא קורח חתם סידרה קשה של חטאי הגדולים. ברקע לכל החטאים הללו עמד הזעזוע הלאומי הגדול של ההדחה בפועל של הבכורות יחד עם שבט ראובן. במדרש בראשית רבה (פב) מבואר עד כמה העברת ראובן מן הבכורה היתה קשה גם בשמים: "ויהי בשכן ישראל... אמר ר' סימון: קשה לפני הקדוש ברוך הוא לעקר שלשלת יוחסין ממקומן". קושי גדול זה הוא שהוליד את החטאים הקשים, ובשיאם את חטא קורח ועדתו שביקשו להשיב את המעמד של הבכורות.



## סימן לבנים

### הרב אליעזר קשתיאלי

#### מחתות הנחשת

#### מבחן האש

לאחר שקורח ועדתו מתריסים כלפי משה, הוא מציע להם לבחון את זכאותם על ידי הקטרת קטורת: "וַיִּדְבֹר אֶל קֶרַח וְאֶל כָּל עֵדְתוֹ לֵאמֹר בִּקְרֹר וַיִּדַע ה' אֶת אֲשֶׁר לוֹ וְאֶת הַקְּדוֹשׁ וְהַקְּרִיב אֵלָיו וְאֶת אֲשֶׁר יִבְחַר בוֹ יִקְרִיב אֵלָיו: זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ לָכֶם מִחֲתוֹת קֶרַח וְכָל עֵדְתוֹ: וְתָנוּ בָהֶן אֵשׁ וְשִׂימוּ עֲלֵיהֶן קֶטְרֶת לִפְנֵי ה' מִחֶר וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר יִבְחַר ה' הוּא הַקְּדוֹשׁ רַב לָכֶם בְּנֵי לְוִי". בהמשך חוזר משה פעם נוספת על הצעתו: "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל קֶרַח אַתָּה וְכָל עֵדְתְךָ הֲיִו לִפְנֵי ה' אַתָּה וְהֵם וְאֶהְרֹן מִחֶר: וְקָחוּ אִישׁ מִחֲתָתוֹ וְנִתְּתֶם עֲלֵיהֶם קֶטְרֶת וְהִקְרַבְתֶּם לִפְנֵי ה' אִישׁ מִחֲתָתוֹ חֲמִשִּׁים וּמְאֹתַיִם מִחֲתָת וְאֶתָּה וְאֶהְרֹן אִישׁ מִחֲתָתוֹ". עדת קורח עושה כבקשתו של משה: "וַיִּקְחוּ אִישׁ מִחֲתָתוֹ וַיִּתְּנוּ עֲלֵיהֶם אֵשׁ

וְיִשְׁמְעוּ עֲלֵיהֶם קִטְרֹת וַיַּעֲמְדוּ פֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד וּמִשָּׁה וְאַהֲרֹן. כִּתּוּצָאָה מִכֶּךָ, בַּמִּקְבִּיל לִירִידַתְּם חַיִּים שְׂאוּלָה שֶׁל קוֹרַח וּמִשְׁפַּחְתּוֹ יַחַד עִם דָּתָן וַאֲבִירָם, מִתְרַחֶשֶׁת שְׂרִיפַת מֵאֵתִים וּחְמִישִׁים מִקִּטְרֵי הַקִּטּוֹרֶת. "וְאַשׁ וְצִאָה מֵאֵת ה' וַתֹּאכַל אֶת הַחֲמִישִׁים וּמֵאֵתִים אִישׁ מִקְרִיבֵי הַקִּטְרֹת".

## השימוש במחנות

תוך כדי מחזה מחריד זה אומר ה' למשה: "אֲמַר אֶל אֲלֻעָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן וַיִּרַם אֶת הַמַּחְתֹּת מִבֵּין הַשְּׂרִפָּה וְאֶת הָאֵשׁ זָרָה הַלָּאָה כִּי קִדְּשׁוּ: אֶת מַחְתּוֹת הַחֲטָאִים הָאֵלֶּה בְּנִפְשֹׁתָם וַעֲשׂוּ אֹתָם רִקְעֵי פָחִים צְפוּי לַמַּזְבֵּחַ כִּי הִקְרִיבְּם לִפְנֵי ה' וַיִּקְדְּשׁוּ וַיְהִיו לְאוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיִּקַּח אֲלֻעָר הַכֹּהֵן אֶת מַחְתּוֹת הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר הִקְרִיבוּ הַשְּׂרִפִּים וַיִּרְקְעוּם צְפוּי לַמַּזְבֵּחַ". אלעזר בן אהרן מצטווה לקחת את מחנות השרופים ודווקא מהן להכין ציפוי למזבח הנחושת. מה פשר צו זה? ומדוע הוא דחוף? רש"י מפרש, "כי קדשו – המחנות, ואסורין בהנאה, שהרי עשאו כלי שרת". ולכאורה, מדוע מחנות אלו ששימשו את בני המחלוקת ונקראו "מַחְתּוֹת הַחֲטָאִים הָאֵלֶּה בְּנִפְשֹׁתָם", הפכו לכלי שרת לקודש? השימוש במחנות כציפוי למזבח טומן בתוכו אמירה חיובית כי בתוך כל המהלך הקלוקל של עדת קורח, קיימת נקודה טובה אותה יש לשמר ככלי שרת. בתוך כל האש והאנדלרמוסיה הנוראית, ניתן להבחין ביסוד חיובי אותו יש לברור מתוך הפסולת ולאמץ לקרבנו.

## עזות דקדושה

ה'שם משמואל' מצביע על החומר ממנו היו עשויות המחנות – נחושת, למרות שבדרך כלל המחנות היו עשויות או מכסף או מזהב, כך על פי המשניות במסכת יומא. מאתים וחמישים מקטירי הקטורת אמנם חטאו במעשיהם, אך אי אפשר להתעלם מן הנועזות שהייתה להם. בסופו של דבר אותם אנשים רצו להיות מבין אלו הזוכים להקריב לפני ה'. הם אמנם טעו בדרך, אך ברצונם העז טמונה נקודה חיובית. הנחושת מסמלת את מידת העזות. כך למשל עז הפנים מתנהג ב"מצח נחושה", וגולית הענק, שפיו היה מלא בעזות, היה מוקף כולו בנחושת. את העזות הזו מצטווים ישראל לקחת ולצפות בה את מזבח הנחושת. אך המחנות רומזות לעניין נוסף ומהותי בפרשה, סוגיית המחלוקת.

## המחלוקת

"ויקח קרח – לקח את עצמו לצד אחד להיות נחלק מתוך העדה לעורר על הכהונה, וזהו שתרגם אונקלוס ואתפלג

נחלק משאר העדה להחזיק במחלוקת" (רש"י). גם מאתים וחמישים מקטירי קטורת חטאו במחלוקת, כך פירש רש"י על הפסוק: "את מחנות החטאים האלה בנפשותם – שנעשו פושעים בנפשותם, שנחלקו על הקדוש ברוך הוא". באנושות קיימת נטייה חזקה לחילוקים, להצביע על הבדלים ולעמוד על דקויות. אמנם לעיתים הרצון הזה יוצר מתחים בין בני אדם או חברות, אבל לכאורה שורש המחלוקת הוא דבר חיובי. על פי חז"ל המחלוקת נבראה ביום השני לבריאה: "למה אין כתיב בשני כי טוב... רבי חנינא אומר שבו נבראת מחלוקת, שנאמר ויהי מבדיל בין מים למים, א"ר טביומי אם מחלוקת שהיא לתקונו של עולם ולישובו אין בה כי טוב, מחלוקת שהיא לערבובו על אחת כמה וכמה". (בראשית רבה ד, ו) ביום השני לבריאה מצווה הבורא "יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים... ויבדל בין המים אשר מתחת לרקיע ובין המים אשר מעל לרקיע ויהי כן" (בראשית א, ו-ז). מעניין להבחין שחמש פעמים חוזרת המילה "רקיע". הרקיע, מסך מבדיל, מחיצה, מיועד לחלוקה בין המים העליונים למים התחתונים. "ויעש אלהים את הרקיע... ויקרא אלהים לרקיע שמים ויהי ערב ויהי בקר יום שני": כחלק מתהליך הבריאה מקדיש הקב"ה יום שלם להבדלה בין עליונים ותחתונים, בין היסוד השמימי העליון, לבין החלק התחתון. "הפסק מוכרח להיות בין תכן האידיאל המופשט של מגמת הכל ובין המתגלה ממנו בהויה בפועל, בין הכוונה הטובה המוזרחת לאדם ברום גבה חיי הרוחניים ובין הרוח המלווה תמיד לישר מעשיו ודרכיו". (אורות, זרעונים, ז) החילוק מאפשר לכל מרכיב לעמוד בפני עצמו, לכוונה – מחד, ולמעשה – מאידך. יש צורך ברקיע, מן מסך נראה ולא נראה, המאפשר לעולם הרוחני לעמוד בפני עצמו מבלי להנמיך את ערכיו, ולעולם המעשי לבצע את פעולתו מבלי לחוש קטנות וחולשה. האחד אינו מבטל את חברו ויחד עם זאת, קיימים ביניהם קשרים הדדיים.

## רקועי פחים

על מחנות החטאים נאמר: "וַעֲשׂוּ אֹתָם רִקְעֵי פָחִים צְפוּי לַמַּזְבֵּחַ", "וַיִּרְקְעוּם צְפוּי לַמַּזְבֵּחַ". מהמחנות עושים רקיע. קורח ועדתו עוררו מחלוקת חריפה הדורשת לחדד ולהבהיר מה תפקידה של המחלוקת, מתי ההבדלה רצויה. ביום שני לא נאמר "כי טוב". המחלוקת כשלעצמה הינה תשתית הנדרשת לשם יצירת היבשה והצמחתה ביום שלישי, אך אינה עומדת כמטרה לעצמה. המחלוקת צריכה תמיד לזכור את מטרתה, לאפשר בנין אמיתי יותר

(שמואל א, ג)

במילים אחרות ניתן היה לומר, לימדונו חז"ל שנקודת אמת הייתה גנוזה בכיוונו של קורח, אכן ואכן יש מקום לחשוש מעוצמת יתר של הכהונה. עתיד קורח להעמיד צאצא אשר יתמודד עם סיאוב של ממסד הכהונה.

גם ההלכה הראשונה שמורה שמואל, שייכת בעניינה אל עוצמת יתר שספחה הכהונה לידה.

אמר רבי אלעזר: שמואל מורה הלכה לפני רבו היה, שנאמר 'וישחטו את הפר ויביאו את הנער אל עלי'. משום ד'וישחטו את הפר' - 'הביאו הנער אל עלי? אלא, אמר להן עלי: קיראו כהן, לייתי ולשחוט. חזנהו שמואל דהוו מהדרי בתר כהן למישחט, אמר להו: למה לנו לאהדורי בתר כהן למישחט? שחיטה בזר כשרה! ..

(ברכות לא ע"ב)

יתכן, שאכן שמואל חידש דרשה חדשה בפסוק. אך יתכן, שהלכה זו פשוטה הייתה גם בימי עלי, אלא שנהגו הכהנים סלסול בעצמם ולא היו מניחים את ישראל לשחוט. תפיסת העולם של בית עלי, נקטה שהידור מצוה הוא שהכהנים בלבד יהיו עסוקים במעשה הקרבן. שמואל הנער מחדש, שראוי לנהוג כהלכה הפשוטה ולשתף גם את ישראל בכך, שהרי 'כל העדה כולם קדושים'. בבואה דבבואה, של נקודת האמת הנשמעת בתוך דברי סבו קורח. נראה להוסיף ולומר שיש נקודה מהותית ואופיינית דווקא בהלכה זו, לשליטתו של ממסד הכהונה בעבודת ד'. שהרי כך דרשו חז"ל:

מה אני מקיים 'אשר ישכבון את הנשים?' מתוך ששיהו את קיניהן, שלא הלכו אצל בעליהן - מעלה עליהן הכתוב כאילו שכבום.

(שבת נה ע"ב)

כאשר הכהן הוא היחיד הרשאי לשחוט את הקרבן, הוא השולט בקצב של עבודת ד' במקדש. מתוך כך יכול להחליט גם על עיתוי ההקרבה, ומכאן הפתח לתקלה גדול - "מתוך ששיהו קיניהן". מפעל חייו של שמואל

ומפרה יותר. מחלוקת לשם שמים - סופה להתקיים. מחלוקת הזוכרת את הרקיע, את השמים, את הייעוד המקורי של ההבדלה - תתקיים, תהיה שותפה להצמחת הפירות. יש למקם את המחלוקת במקומה הראוי בתוך המבנה הרוחני - לשוב ולשמש כרקיע. המחנות של בעלי המחלוקת משמשות "ריקועי פחים ציפוי למזבח". ריקוע והבדלה בין המקום בו תהפוך ותתעלה המציאות החומרית של הקרבנות אל העולם הרוחני. הרקיע המחלק הינו כלי שרת בבנין התורה וביורור דרכה, מחלוקת הלל ושמאי שסופה להתקיים.

## מבט על ההפטרה



הרב מנחם שחור

שמרו עדותיו וחוק נתן לנו

## על תפקידו של שמואל בטהרת הכהונה והמלוכה

### טהרת הכהונה ומיסוד הכהונה

#### קורח ושמואל

שמואל, מצאציו של קרח היה, חז"ל מלמדים אותנו שיסוד טעותו של קורח, בשמואל העתיד לצאת ממנו:

קורח שפיקח היה מה ראה לשטות הזה? אלא עינו הטעתו, ראה שלשלת גדולה עומדת הימנו - שמואל ששקול כמשה ואהרן.

(במדבר רבה, פרשה יח)

נראים הדברים שקורח, שפיקח היה, זיהה בפוטנציאל הגנוז בו, לא רק את גודלו של שמואל העתיד לצאת ממנו, אלא גם חלק מהכיוון הרוחני אותו נושא שמואל. אכן שמואל הלוי, נלחם בקלקול אשר פשט בימיו בממסד הכהונה. נבואתו הראשונה היא על חורבן בית עלי, אשר בניו ניצלו לרעה את הכח שנתנה הכהונה בידיהם:

וַיֹּאמֶר ד' אֶל שְׂמוּאֵל הִנֵּה אֲנֹכִי עֹשֶׂה דְבַר בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר כָּל שֹׁמְעוֹ תִצְלִינָה שְׁתֵּי אֲזַנָּיו: בַּיּוֹם הַהוּא אֶקְיָם אֶל עֲלִי אֶת כָּל אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל בֵּיתוֹ הַחֵל וְכָלָה: וְהִגַּדְתִּי לוֹ כִּי שֹׁפֵט אֲנִי אֶת בֵּיתוֹ עַד עוֹלָם בְּעוֹן אֲשֶׁר יָדַע כִּי מִקְלָלִים לָהֶם בָּנָיו וְלֹא כִּהָּן בָּם: וְלָכֵן נִשְׁבַּעְתִּי לְבֵית עֲלִי אִם יִתְכַפֵּר עוֹן בֵּית עֲלִי בְּזֶבַח וּבִמְנַחָה עַד עוֹלָם:

התאפיין בהעברת מרכז הכובד של ההנהגה הרוחנית מן המשכן והכהונה אל גבול ישראל כולו.

וַיִּשְׁפֹּט שְׂמוּאֵל אֶת יִשְׂרָאֵל כָּל יְמֵי חַיָּיו: וְהָלַךְ מִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה וְסָבַב בֵּית אֵל וְהִגְלִיל וְהַמְצִפָּה וְשָׁפֵט אֶת יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל הַמְּקוֹמוֹת הָאֵלֶּה: וַתִּשְׁבְּתוּ הָרַמְתָּה כִּי שָׁם בֵּיתוֹ וְשָׁם שָׁפֵט אֶת יִשְׂרָאֵל וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַד':

(שמואל א, ז)

בפנימיות, אין כאן מאבק של הלווייה בכהונה, יש כאן מילוי תפקידה האמיתי של הלווייה, לשרת את הכהונה, חלק משירות הכהונה - שימור טהרתה ונקיונה.

## שמואל ודוד ממסדים את הכהונה

דווקא שמואל, העומד על משמר טהרתה של הכהונה, הוא המוביל אותה אל מיסודה המסודר במשמרות הכהונה:

משעמד דוד ושמואל הרואה עשאו עשרים וארבע משמרות כהונה ועשרים וארבע משמרות לוייה, שנא' 'המה יסד דוד ושמואל הרואה באמונתם' אילו משמרות כהונה ולויה. עמדו נביאים שבירושלים וקבעו שם עשרים וארבעה עמודים כנגד עשרים וארבע משמרות כהונה ולויה, והדברים מופלאים.

(תוספתא תענית (ליברמן), פרק ג)

מובן הדבר, שאין סתירה בין מפעליו השונים של שמואל. תפקיד מיסודה של הכהונה בבית עולמים, נמסר דווקא למי שמסר נפשו על טהרתה וזכותה. כשבאים להקים בית עולמים לד', יש לבנות היטב היטב את הכהונה - מצד אחד לשמר אותה מסיגיה, ומתוך כך להקימה על מכונה כראוי לה, כממכרי האבות.

## טהרת המלוכה לפני מיסוד המלוכה

כמעשהו של שמואל בכהונה, כך מעשהו במלוכה. שמואל הוא השליח האלוקי להעמיד המלוכה בישראל. דווקא משום כך, אחריות גדולה על כתפיו לטהרתה ונקיונה. בראשית שאלת המלוכה הוא מדייק את גבולותיה. ומעיד בישראל את משפט המלך:

וַיִּדְבֹר שְׂמוּאֵל אֶל־הָעָם אֶת מִשְׁפַּט הַמֶּלֶכְה וַיִּכְתֹּב בַּסֵּפֶר וַיִּנַּח לִפְנֵי יִקְנֹק

(שמואל א פרק י פסוק כה - כו)

יש מהתנאים הסוברים, ששמואל מדייק ומגדיר מהם הזכויות של המלך. יש הסוברים ששמואל מניח לפני ד' את הציור החמור, לאן מלך יכול להדרדר. כך או כך, הנחתו של משפט המלך לפני ד', היא הצמדה של גבולות המלוכה להמלכת המלך. בהפטרתינו, מעמיק שמואל ומדייק את שורש בקשת המלוכה. מתוך כך מוכיח את ישראל על עצם הנטיה בבקשת המלך, נטיה שיש בה צד של רצון לפרוק מלכות שמיים:

וַתֹּאמְרוּ לִי לֹא כִּי־מֶלֶךְ יִמְלֹךְ עָלֵינוּ וַיִּקְנֹק אֶל־הֵיכָם מִלְכָּכֶם:

(שמואל א פרק יב פסוק יב - יג)

תוכחה זו מלווה בקולות וביראה גדולה:

וַיִּקְרָא שְׂמוּאֵל אֶל־יִקְנֹק וַיִּתֵּן יִקְנֹק קֶלֶת וּמִטָּר בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּירָא כָּל־הָעָם מֵאֲדָת יִקְנֹק וְאֶת־שְׂמוּאֵל:

(שמואל א פרק יב פסוק יח - יט)

דווקא עמדת היראה המקדימה, מזככת את האפשרות להעמיד את כראוי את מוסד המלוכה. יראת חטא מביאה לידי קדושה. הזיכוך קודם למיסוד. שמרו עדותיו ומתוך כך, חוק נתן למו. תרועת היראה קודמת לרינה. למנצח לבני קורח ... הריעו לד' בקול רינה.



פרשתנו, פרשת קרח פותחת באחד האירועים הקשים בתולדות עם ישראל, המחלוקת המפורסמת של קרח. רש"י פותח את ביאורו על הפרשה בביאור שונה ולא שגרתי וכותב: "פרשה זו יפה נדרשת במדרש רבי תנחומא". יש שמסבירים זאת (ספק) בדרך מליצה, הואיל וקרח עורר מחלוקת, וכידוע המחלוקת לצערנו הרב הינה נחלתנו מזה דורות רבים. פרשה זו "אקטואלית" תמיד ועל כן כתב רש"י: "יפה נדרשת".

## מחלוקת אינה שלילית

## מחלוקת לשם שמים

כנגד מחלוקתו הקשה של קרח, שהסבה נזקים עצומים לעם ישראל, ניצבת לה מחלוקת מסוג אחר. מחלוקתם של בית הלל מול בית שמאי זוכה לתואר אידיאלי, של "מחלוקת לשם שמים", משום שהלל ושמאי נשאו איתנים בדעתם, כל אחד בדעתו הוא, לצד האחדות ואחוה ששררו ביניהם. תחילה כל צד הביע את דעת יריבו, בר הפלוגתא שלו, ורק לאחר מכן הבהיר את דעתו. זו תרבות ויכוח ודיון, להציג תחילה את הצד שכנגד.

במחלוקתם אמנם לא היה שוויון דעות, אולם האחדות שררה ביניהם. חז"ל לומדים ממערכת היחסים שהיתה בין בית הלל לבית שמאי: "ללמדך, שחיבה ורעות נוהגים זה בזה, לקיים מה שנאמר: (זכריה ח) האמת והשלום אהבו".



## לב הפטרה הרב עמנואל בן ארצי

בפרשה שלנו קורח חושב שהוא שווה למשה ולאחרון, וחולק על ההנהגה המרכזית של עם ישראל. בסופו של דבר, כנראה שהוא רצה להיות המנהיג. האם יש יסוד אמיתי לתפיסה של קורח?

בהפטרה שלנו מתברר שכן. שמואל הוא צאצא של קורח, כמו שכתוב בדברי הימים. והמדרש אומר שקורח הבין שיש לו צד של הנהגה, אלא שטעה וחשב שזה הוא ובאמת זה שמואל.

שמואל היה שקול כמו משה ואהרון, כמו שכתוב "מִשָּׁה וְאַהֲרֹן בְּכֹהֲנָיו וְשִׁמְוֵאל בְּקִרְיָי שְׁמוֹ", והוא גם מזכיר אותם בהפטרה שלנו: "ה' אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת מִשָּׁה וְאֶת אַהֲרֹן". משה אומר בפרשה "לא חָמַז אֶחָד מֵהֶם נְשָׂאֲתִי", ושמואל אומר בהפטרה: "אֶת שׁוֹר מִי לְקַחְתִּי וְחָמַז מִי לְקַחְתִּי". ומעבר לכל זה, שמואל חולק בהפטרה במידה מסוימת על ההנהגה המרכזית של עם ישראל, ומבהיר לעם שמינוי המלך לא טוב בעיני ה'. אלא שהוא כמובן עושה את זה במקום הנכון.

למה שמואל רואה בחומרה את המלוכה? במה היא נגד רצון ה'? את זה מסביר שמואל אצלנו. כשהעם חוטא, אם אין לו מלך והמצב המדיני לא פשוט, אז הקב"ה יכול לסמן להם בקלות רבה שהם חוטאים, על ידי אויב שיבוא ויתקוף אותם. ואז לעם אין פתרון פשוט, כי הרי אין מלך,

האם כל מחלוקת היא שלילית ויש לגנותה? חז"ל מבהירים בכמה מקומות שמחלוקת לכשעצמה אינה דבר רע בעצם. הגמרא במסכת קידושין (ל ע"ב) אומרת: "אמר רבי חייא בר אבא: אפילו האב ובנו הרב ותלמידו שעוסקין בתורה בשער אחד נעשים אויבים זה את זה ואינם זזים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה שנאמר 'את והב בְּסוּפָה' (במדבר כא, יד), אל תקרי 'בְּסוּפָה' אלא 'בְּסוּפָה'". מחלוקת בין ידידים קרובים, ואפילו בין אב לבנו או רב ותלמידו הדנים בנושא מהותי הינה דבר חיובי. ובלבד שיהיה זה פולמוס, שלא מתוך כוונה או רצון להתנצח ולהתנגח, אלא כדי להגיע לאמיתות הדברים ולהסיק מסקנות ברורות. סופו של הדין ודברים מעיד על המניעים, שלא יותרו הצדדים אויבים, כתוצאה מהויכוח, אלא יישארו בידידות ובהסכמה.

מדוע חז"ל התייחסו למחלוקת קורח כדבר שלילי?

## מחלוקת הלל ושמאי

על מחלוקת קורח ועדתו אומרים חז"ל בפרקי אבות: (פרק ה משנה יז) "כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים ושאינה לשם שמים אין סופה להתקיים. איזו היא מחלוקת שהיא לשם שמים? זו מחלוקת הלל ושמאי. ושאינה לשם שמים, זו מחלוקת קרח וכל עדתו".

כנגד מחלוקת קורח, מציבים לנו חז"ל דוגמא אחרת של מחלוקת. מחלוקתם של בית הלל ובית שמאי. הגמרא במסכת עירובין (יג ע"ב) כותבת: "אמר רבי אבא אמר שמואל: שלש שנים נחלקו בית שמאי ובית הלל, הללו אומרים הלכה כמותנו והללו אומרים הלכה כמותנו. יצאה בת קול ואמרה: אלו ואלו דברי אלהים חיים הן, והלכה כבית הלל". חז"ל עומדים על הייחודיות שבמחלוקת זו של בית שמאי ובית הלל וממשיכים בתיאור שרשה של המחלוקת: "וכי מאחר שאלו ואלו דברי אלוקים חיים, מפני מה זכו בית הלל לקבוע הלכה כמותן? מפני שנוחין ועלובין היו, ושונין דבריהן ודברי בית שמאי. ולא עוד אלא שמקדימין דברי בית שמאי לדבריהן".

בדרך כלל בלהט הויכוח כל צד רוצה להציג את טיעונו, ואף עומד עליהם בכל תוקף. לעיתים "בעידנא דריתחא" עולים ומחריפים "הטונים". אולם במחלוקתם של בית הלל ובית שמאי רואים אנו תרבות של ויכוח, כיצד עלינו לנהוג, בעת עימות רציני. בפרט שהיתה זו מחלוקת שנמשכה זמן רב, שלוש שנים. מסיימים חז"ל במוסר השכל גדול וחשוב: "ללמדך, שכל המשפיל עצמו הקב"ה מגביהו, וכל המגביה עצמו הקב"ה משפילו".

והם חוזרים בתשובה. כמו שאומר שמואל "וַיִּשְׁכְּחוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיהֶם וַיִּמְכְּרוּ אֹתָם בְּיַד סִיחָרָא שֶׁר צָבָא חָצוֹר וּבְיַד פְּלִשְׁתִּים וּבְיַד מֶלֶךְ מוֹאָב וַיִּלְחֲמוּ בָּם". האיובים לא מסודרים כאן לפי הזמן שבו הם היו אלא לפי החוזק. כלומר שכשאינן מלך יכול לבוא סיסרא ולשעבד את ישראל, אבל לא רק מישהו כל כך חזק, אלא גם הפלישתים שהם עם חלש יותר, ואפילו מואב שהם עם קטן וחלש יכולים לשעבד את העם אם צריך. ולכן בדרך הטבע, בלי ניסים מיוחדים, אפשר להראות לעם ישראל שהמצב שלו לא טוב ולגרום לו לחזור בתשובה.

ואז הקב"ה מביא להם את המנהיג שמתאים להם לפי הרמה הרוחנית של העם: "וַיִּשְׁלַח ה' אֶת יִרְבֵּעֵל וְאֶת בְּדָן וְאֶת יִפְתָּח וְאֶת שְׁמוּאֵל וַיִּצַּל אֶתְכֶם מִיַּד אִי־בִיכָם". גם כאן סדר השופטים הוא לא לפי סדר הזמנים, אלא לפי הרמה הרוחנית. ירובעל נקרא כך בגלל שהוא היה מבית עובד עבודה זרה, שמשון היה משבט דן שעבדו לפסל מיכה, למרות שהוא עצמו לא עבד, ולכן הוא נקרא כאן בן, יפתח לא היה קשור לעבודה זרה, אבל היה עם הארץ כמו שאומר המדרש, ושמואל היה מנהיג רוחני עליון. בכל שלב ה' הביא את המנהיג המתאים לאותו שלב. לעומת זאת כשיש מלך המלוכה עוברת מאב לבן בלי קשר למצב הרוחני.

ולכן, מסכם שמואל, אם קשה יהיה להחזיר את העם בתשובה, מה שחשוב הוא שתשמרו על הרמה הרוחנית בעצמכם "אֲתֶם עֲשִׂיתֶם אֶת כָּל הָרָעָה הַזֹּאת אֲךָ אֵל תִּסְרוּ מֵאֲחֵרֵי ה' וַעֲבַדְתֶּם אֶת ה' בְּכָל לִבְבְּכֶם". ותדעו שגם אם לא תצליחו, והעם יחטא לאורך זמן, ואז הוא יצא לגלות, שלכל זה המלוכה עלולה להוביל, עם ישראל לא יכלה, אלא "לא יִטֹּשׁ ה' אֶת עַמּוֹ בְּעַבּוֹר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל כִּי הוֹאִיל ה' לַעֲשׂוֹת אֶתְכֶם לֹו לְעַם".

## עולמות חדשים בפרשה

הרב יוסף שילר



האוצר האבוד

'מחלוקת קרח ועדתו' נקראת על שמו של קרח למרות שהיו בה שותפים רבים. ייתכן שקרח היה היוזם והמוביל של המחלוקת. וכן נראה שלולא מעמדו החשוב של קרח לא היתה אפשרות להפוך את המחלוקת לאירוע בסדר גודל לאומי. מאידך לעומת קרח שזו הפעם הראשונה שחלק על משה, לדתן ואבירם יש 'חשבון ארוך' מולו: "כל

מקום שנאמר נצים ונצבים אינו אלא דתן ואבירם", "את מוצא שדתן ואבירם מזומנין לפורענות מתחלה ועד סוף, הן שנאמר בהן במצרים והנה שני אנשים עבריים נצים, והן שנאמר בהן ויפגעו את משה ואת אהרן, והן שנאמר בהן על הים ויאמרו אל משה המבלי אין קברים במצרים, והן שחלקו עם קרח על משה, הן ברשען מתחלת ועד סופן".

לכאורה היה מסתבר לומר שדתן ואבירם שדמותם מצטיירת כאנשים שליליים ו'עושי צרות' לא תפסו מקום חשוב ומכובד בציבור כמו קרח. אלא שהמדרש מציג אותם כמנהיגים ואפילו כתחליף למשה ולאחריו: "וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אָחִיו נַתְּנָה רֹאשׁ וְנִשְׁוֹבָה מִצְרִימָה"- כתרגומו נמני רישא, נשים עלינו מלך (רש"י)- נמנו ישראל במדבר (בחטא המרגלים) למנות דתן במקום משה ואבירם במקום אהרן (ילק"ש)". דתן ואבירם הם בעלי יכולות של הנהגה ומלוכה!

יכולתם זו של דתן ואבירם באה להם מכוח יחוסם: "רְאוּבֵן בְּכוֹר יִשְׂרָאֵל בְּנֵי רְאוּבֵן חֲנוּךְ מִשְׁפַּחַת הַחֲנֹכִי לְפִלּוּא מִשְׁפַּחַת הַפְּלִאִי... וּבְנֵי פִלּוּא אֱלִיאָב. וּבְנֵי אֱלִיאָב נְמוּאֵל וְדָתָן וְאַבְיָרָם". ראובן הבכור הוא המנהיג הטבעי של ישראל: "רְאוּבֵן בְּכֹרִי אֶתָּה כְּחֵי וְרֵאשִׁית אוֹנֵי יִתְרֵ שְׂאֵת וַיִּתֵּר עֵז"- לך הנה חזי למסב תלתא חולקין בכירותא כהנתא ומלכותא". הבכורה משמעותה ששבט ראובן יתחלק לשני שבטים- חנוך ופלוא כפי שהיה בפועל אצל אפרים ומנשה. מסתבר שההנהגה היתה מתחלקת בין בני ראובן ואם משפחת חנוך היתה זוכה בכהונה משפחת פלוא היתה זוכה במלכות ולהפך. לכן יכולים דתן ואבירם לתפוס את מקומם של משה ואהרן במלכות ובכהונה. (אמנם חנוך הוא בכור ראובן אך מצאנו שמקדימים את הצעיר שהרי אפרים קדם למנשה).

מהי הדרך שבה היו דתן ואבירם מנהיגים את ישראל? המהר"ל מבאר שלא מדובר על תחליף מקרי למשה ואהרן אלא על הניגוד הגמור: "ותבין דברי חכמים שדתן ואבירם מתנגדים תמיד למשה ולאחריו, כי כאשר זכו ישראל לשני אנשים נבדלים מכלל ישראל במעלה, והם משה ואהרן, זה לעומת זה היה מישראל ב' אנשים רשעים נבדלים לרע, מתנגדים תמיד למשה ולתורתו". דבריו מדויקים בפרשתנו ברגע השיא של המשבר: "וַיִּקְהַל עֲלֵיהֶם קֶרַח אֶת כָּל הָעֵדָה... וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֲרֹן לֵאמֹר: הַבְּדִלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וְאַכְלָה אֹתָם כְּרָגַע". העדה כולה עומדת בתווך בין הנבדלות של משה ואהרן לבין הנבדלות של דתן ואבירם מעדת קרח. האפשרות

'למשוך' את העדה לכאן ולכאן היא כמעט שקולה ומשה ואהרון צריכים להכריע ולהצליח להבדיל את העדה מהנהגת הרשע: "וַיִּדְבֹר אֶל הָעֵדָה לֵאמֹר סוּרוּ נָא מֵעַל אֹהֲלֵי הָאֲנָשִׁים הַרְשָׁעִים הָאֵלֶּה וְאַל תִּגְעוּ בְּכָל אֲשֶׁר לָהֶם".

ההיפוך הגמור של ההנהגות מתגלה בכיוון שאליו מושכים דתן ואבירים לעומת משה ואהרון. תפקידם של משה ואהרון ניתן במצרים כאשר המגמה היא: "וַיֹּאמֶר ה'... וְאַרְדּוּ לְהַצִּילוּ מִיַּד מִצְרַיִם וְלִהְיוֹתוּ מִן הָאָרֶץ הַהִוא אֶל אֶרֶץ טוֹבָה וְרַחֲבָה אֶל אֶרֶץ זָבֶת חֶלֶב וְדָבָשׁ" וזו לכאורה השליחות שניתנה להם. בעקבות חטא המרגלים נגזר על דור המדבר שלא יכנס לארץ. לכן יכולים דתן ואבירים לטעון כלפי משה שתפקידו כלפיהם הסתיים ואין לו עוד 'מנדט' להוביל אותם אל מותם במדבר: "הֲמַעַט כִּי הֶעֱלִיתֵנוּ מֵאֶרֶץ זָבֶת חֶלֶב וְדָבָשׁ לְהַמִּיתֵנוּ בְּמִדְבָּר כִּי תִשְׁתַּרְרַר עָלֵינוּ גַם הַשְׁתַּרְרָה. אִפְּי לֹא אֶל אֶרֶץ זָבֶת חֶלֶב וְדָבָשׁ הִבִּיאֵתָנוּ וְתַתֵּן לָנוּ נַחֲלַת שׂוּדָה וְכָרֶם הַעֵינֵי הָאֲנָשִׁים הָהֵם תִּנְקֶר לֹא נַעֲלֶה".

מי אם כן ינהיג את ישראל ולאן? במדרש לעיל ראינו שדתן ואבירים מוכנים להנהיג את העם בחזרה למצרים. ניתן לראות זאת גם בדבריהם בפרשה שמהפכים את המגמה: "כִּי הֶעֱלִיתֵנוּ מֵאֶרֶץ זָבֶת חֶלֶב וְדָבָשׁ - אָרוֹם אֲסִיקְתָּנָא מִמִּצְרַיִם אֶרְעָא דְעַבְדָּא חֶלֶב וְדָבָשׁ". דתן ואבירים מוצאים במצרים את הייעוד של 'ארץ זבת חלב ודבש' וממילא אין להם בעיה לראות אותה כמטרתם של ישראל! לכל הפחות טוענים דתן ואבירים שלאחר שהנהגתו של משה 'נכשלה' אפשר וצריך לנסות אופן אחר של הנהגה שמסתפק במצרים ומחשיב אותה כ'ארץ זבת חלב ודבש'.

אלא שטענה כזו צריכה ביאור. אמנם המתאווים כבר האריכו בשבחה החומרי של מצרים ואפילו התורה מגדירה אותה כארץ משובחת ביותר: "כִּגְן ה' כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם", אך המעלה של 'זבת חלב ודבש' היא ייחודית לארץ ישראל? המדרש מיחס זאת לעושה: "על שנתעשרו דתן ואבירים במצרים היו קוראים אותה ארץ זבת חלב ודבש". אמנם כל ישראל יצאו ממצרים ברכוש גדול אך בעודם במצרים לא זכו לעושה. האדם היחיד מלבדם שעליו נאמר שהתעשר במצרים הוא חברים למחלוקת-קרח: "א"ר חמא ברבי חנינא ג' מטמוניות הטמין יוסף במצרים אחת נתגלתה לקרח ואחת נתגלתה לאנטונינוס בן אסוירוס ואחת גנוזה לצדיקים לעתיד לבא". עושרו של יוסף בא מאוצרות התבואה שאסף ומכר בשני הרעב: "וַיִּלְקֹט יוֹסֵף אֶת כָּל הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ

כְּנַעַן בְּשֶׁבֶר אֲשֶׁר הֵם שֹׁבְרִים וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת הַכֶּסֶף בֵּיתָה פְּרָעָה" ואם כן אוצר זה כולל גם את עושרה של ארץ ישראל- ארץ כנען. מסתבר שעושר זה אינו מסתכם בכסף בלבד, שהרי יעקב שולח ביד בניו מלבד כסף גם מנחה: "מַעַט צֹרִי וּמַעַט דָּבָשׁ נִכְאֵת וְלֹט בְּטָנִים וְשִׁקְדִים", כלומר שמעט מברכתה של 'ארץ זבת חלב ודבש' ירד למצרים וייתכן שגם אותו שמר יוסף באוצרותיו.

לעומת קרח שלקח את עושרו למדבר, עושרם של דתן ואבירים אבד במצרים: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְּוֵן לֶךְ שָׁב מִצְרַיִם כִּי מָתוּ כָּל הָאֲנָשִׁים הַמְּבַקְשִׁים אֶת נַפְשְׁךָ - דַּתָּן וְאֲבִירָם, שִׁירְדוּ מִנִּכְסֵיהֶם, וְהֵעֵנִי חָשׁוּב כַּמֵּת". לכן הם רוצים לשוב למצרים ולמצוא בה את האוצרות האבודים של יוסף- מאוצרות הכסף ועד אוצרות ארץ זבת חלב ודבש.

היפוך המגמה מעליה לארץ אל ירידה למצרים הופך בפיהם של דתן ואבירים לעקרון- ירידה ולא עליה: "וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְקָרָא לְדַתָּן וְלֹאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיָּאֵב וַיֹּאמְרוּ לֹא נַעֲלֶה - פִּיהֶם הַכְשִׁילִם שֶׁאֵין לָהֶם אֲלֵא יִרְיָה" ולכן: "וּפְצַתָּה הָאֲדָמָה אֶת פִּיָּהּ וּבִלְעָה אֹתָם וְאֵת כָּל אֲשֶׁר לָהֶם וַיִּרְדּוּ חַיִּים שְׂאֵלָה". יחד איתם נטמן שוב באדמה כל העושר שהטמין יוסף בתחילה.

## לשון הקודש בפרשה



### הרב יהונתן מיכאלי

#### וַיְהִי עֶרְב וַיְהִי בֹקֶר

לאחר שקרח ועדתו נקהלים על משה ואהרן ואומרים להם: "רַב לָכֶם כִּי כָּל הָעֵדָה כָּלָם קֹדְשִׁים וּבְתוֹכְכֶם ה' וּמִדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל קְהַל ה'", משה נופל על פניו ואומר לקרח ועדתו: "בֹּקֶר וַיִּדַע ה' אֶת אֲשֶׁר לוֹ וְאֵת הַקְּדוֹשׁ וְהִקְרִיב אֵלָיו וְאֵת אֲשֶׁר יִבְחַר בּוֹ יִקְרִיב אֵלָיו" (במדבר טז, ג-ה).

רש"י מפרש בראשית דבריו את המילה 'בקר' בדרך הפשט, שכוונת משה רבנו לציין את הזמן שבו יעשו את הברור המדובר. אך אחר כך מביא רש"י מדרש שמייחס למילה 'בוקר' משמעות עמוקה יותר:

"אמר לו משה, גבולות חלק הקדוש ברוך הוא בעולמו, יכולים אתם להפוך בקר לערב? כן תוכלו לבטל את זו, שנאמר (בראשית א, ה- ז): וַיְהִי עֶרְב וַיְהִי בֹקֶר... וַיִּבְדֵּל, כֵּן (דה"א כג יג) וַיִּבְדֵּל אֶהָרָן לְהַקְדִּישׁוּ"



כעת מובן יותר מדרש חז"ל שהביא רש"י על המילה בוקר. משה רבנו מתייחס לרצון שנשמע מטענת קרח ועדתו, לבטל בעם ישראל את הדירוג וההבדלה בין הכהנים, הלויים ושאר העם, בגלל שכל העדה כולם קדושים. לכן מדויק הדימוי שאומר להם משה רבנו, שכמו שאי אפשר להפוך בוקר, שהוא זמן של בירור והבדלה בין הדברים השונים, לערב, שהוא הזמן שבו הדברים מעורבבים - כך קורח ועדתו אינם יכולים לבטל את העובדה המציאותית של ההבדלה בין החלקים השונים בעם ישראל.

יש להוסיף כעת טעם לפירוש הפשוט, שהמילה בוקר מציינת את הזמן שבו יערכו את בירור טעותו של קרח - שעל פי מה שהתבאר, מובן מדוע הזמן המתאים לבירור כזה הוא הבוקר, שכן הבוקר הוא הזמן שבו אמיתת הדברים מתבררת.



## חידות לילדים

### לפי סדר העולים לתורה

ראשון - מי אמר למי "ומדוע תתנשאו על קהל ה'?"

(א) משה לקורח

(ב) קרח למשה ולאהרן

(ג) אהרן לדתן ואבירם

איזה מקום מכונה ב"ראשון" ארץ זבת חלב ודבש?

(א) ארץ ישראל

(ב) ארץ אדום

(ג) ארץ מצרים

שני - כמה אנשים לקחו מחתות עם קטורת?

(א) 100 אנשים

(ב) 150 אנשים

(ג) 250 אנשים

שלישי - את מי אכלה האש?

(א) את קרח ועדתו

דברי המדרש הנ"ל נראים במבט ראשון דרש 'רחוק':

מדוע בחר משה דווקא בגבולות של בוקר וערב שנקבעו בבריאת העולם כדי להבהיר לקרח ועדתו, שבו ובאהרון אחיו בחר ה' להנהיג את בני ישראל?

ועוד, לכאורה היה יכול משה גם לומר להם 'ערב', כמו שאינם יכולים להפוך ערב לבוקר?

כמו כן, עצם הקישור בין המילה הסתמית 'בקר', דווקא לבוקר של בריאת העולם, נראה מחודש.

התבוננות במשמעות השורש ב'ק'ר', שופכת אור חדש על עומק דברי המדרש, המבארים את דברי משה רבנו.

כאשר מתבוננים בזריחה ובשקיעה, נראה ששתי התופעות דומות זו לזו, בשתייהן מועט האור, וההבדל ביניהן הוא שבשעת הזריחה נראה האור מתרבה ומתחזק, ואילו בשקיעה מתמעט האור ונבלע בחשכת הלילה (זהו המקור לשמות 'מזרח' ו'מערב').

המילים 'מערב' ו'ערב' נגזרות משורש ע'ר'ב'. מובן ששורש זה מתאים לזמן שבו האור והחושך מעורבבים זה בזה.

לכאורה היה מתאים שגם תחילת היום תיקרא בשם דומה, שמבטא את העירוב של האור והחושך, אך לעומת השורש ע'ר'ב, השורש ב'ק'ר אינו קשור כלל לתערובת. מהי אפוא משמעות המילה 'בוקר'?

במצוות מעשר בהמה (ויקרא כז, לג) נאמר: "לא יִבְקֵר בֵּין טוֹב לְרָע", ומבארים המפרשים שבשעת הפרשת המעשר אסור לברור בהמה 'משובחת' ולהבדילה מבין היתר. גם בציווי "בְּקֶרֶת תִּהְיֶה" (ויקרא יט, כ) שנאמר בעניין שפחה חרופה, הכוונה לומר שנדרשת בדיקה וחקירה, בירור הדין הראוי למצב.

מתברר ממילא, שהבוקר נקרא 'בוקר' משום שבבוקר (בניגוד ללילה שקדם לו) יכול אדם להבחין בין דברים שונים ולהבדיל ביניהם. על פי זה נראה לבאר שערב נקרא 'ערב' משום שבו מתחילים דברים להתערבב בעיני האדם, בגלל החשכה שהולכת ומתחזקת. וכך מפרש הראב"ע בפרשת בראשית (א, ה): "ערב... נקרא כך שנתערבו בו הצורות. ובקר הִפֵּךְ ערב, שיוכל אדם לבקר בינות הצורות". גם הרד"ק מבאר באופן זה בהרחבה (שם).

ג) מעשר עני

ב) את דתן ואבירם

ג) את 250 מקריבי הקטורת

עם מה ציפו את המזבח?

א) עם המחנות

ב) עם זהב

ג) שתי התשובות נכונות

רביעי - מה עצר את המגיפה?

א) תפילתו של אהרון

ב) הקטורת

ג) הקרבנות

חמישי - איזה פרי יצא ממטה אהרון?

א) אתרוג

ב) תאנה

ג) שקד

שישי - בכמה כסף פודים את בכור האדם?

א) עשרה שקלים

ב) חמישה שקלים

ג) עשרים שקלים

את מי לא פודים?

א) בכור בהמה טמאה

ב) בכור בהמה טהורה

ג) עוף טהור

שביעי - למי ישראל נותן מעשר מהיבול שלו?

א) לכהן

ב) ללוי

ג) לבכור

מה הלוי נותן לכהן?

א) את המעשר ראשון

ב) את תרומת המעשר